

Bavi se problemom regulacija hist. dijelova gradova (projekti za regulaciju obale u Šibeniku, Frankopanske ul., Illice i Cesarčeve ul. u Zagrebu, poslovnog centra u Mostaru). Po njegovim projektima izvedena je djelomično regulacija centra u Zadru (1956) i ul. Rade Končara u Splitu (1961). — Priredio dvije retrospektivne izložbe svojih radova u Zagrebu 1955 i 1965. Z. D.

VITINA, gradić sjeverozap. od Ljubuškoga, Hercegovina. U mjestu i okolini ima na više mjesta rim. i srednjovj. nalaza. Dvorac begova Kapetanovića-Ljubušaka u Vitini bio je jedan od najljepših, a vjerojatno i najveći objekt ove vrste u Hercegovini (danas u ruševinama). Dž. Č.

VITONI, Ventura di Andrea, talijanski drvorezbar i graditelj (Pistoia, 20. VIII 1442 — 1522?).

Djelovao isključivo u Pistoji, gdje u ranijoj fazi izводи rezbarske radove u katedrali (1464) i fino dekorirana drvena vrata samostana S. Giovanni Battista. Kao graditelj sljedbenik je F. Brunelleschija i Giuliana da Sangallo; prvi ostvaruje u Pistoji sakralne objekte u oblicima toskanske renesanse. Od 1438 radi na obnovi samostana Sta Chiara; potpuno ga pregrađuje i konstruira dva klaustra. God. 1492 dobiva prvu nagradu za najtečajni model crkve Umiltà, koji nije ostvaren zbog njegova odlaska u Francusku. Po povratku upravlja izgradnjom te crkve, ali po novim osnovama Antonija da Sangallo i A. Pollaiuola. Radi na daljnjoj izgradnji samostana Sta Chiara, uz koji podiže jednobrodnu crkvu s kupolom. Od 1500 radi na svom najznačajnijem djelu, crkvi S. Giovanni Battista; trobrodnoj građevini s transeptom daje na križistu kupolu koja upućuje na prijelaz u koncepcije arhitekture cinquecenta.

VITOVNICA, manastir u blizini Petrovca na Mlavi, Srbija. Crkva je posvećena Uspenju Bogomaterne.

Manastir je, po predanju, osnovao kralj Milutin. Prvi put se pominje 1557. Crkva, sa osnovom u obliku trikonhosa, zidana je od kamena i opeke. Apside su iznutra i spolja polukružne; osmostrano kube počiva na zidnim pilastrima. Krajem XVII v. dozdio je dugu i nešto nižu pripratu oboknež Pajn Matejić iz Melonice. U toku Prvog ustanka V. je teže oštećena. Temeljna obnova izvršena je 1856; crkva je tada dobila zvonik nad zap. fasadom. Iste godine su slikali ikonostas i živopisali crkvu Ivan i Milija Marković.

LIT.: J. Veselić, Opis manastira u Srbiji, Beograd 1867, str. 104—11. — M. Rizenić, Manastir Vitovnica, Starinar, 1888, str. 10. — Lj. Stojanović, SSZN, I, br. 588. M. Mić.

VITRAIL (franc. *vitrail*; engl. *stained glass*, njem. *Glasmalerei*, tal. *vetrata*), slikarska tehnika, u kojoj se prema crtežu realizira kompozicija pomoću raznobojnog stakla različita oblika.

Najstarijim primjercima vitraila obično se smatraju staklene pregrade velikih prozora na bazilikama IV—V st., sastavljene od brojnih ulomaka prozorna selenita, uloženi u zamršene geometrijski oblikovano mrežište od kamena, žbuke ili drva (Rim, Sta Sabina), ili prozirne prozorske ploče od alabastra (Ravenna). Obojeni prozori spominju se tek u poč. IX st. u vrijeme papā Lava III i Benedikta III. Međutim, pravi razvitak vitraila može se pratiti tek od X st., kad su po prvi put teške transene i mrežišta od kamena odnosno žbuke nadomještene metalima. U srednjovj. traktatima o umjetnosti detaljno su pobliježena iskustva u vezi s izvedbom vitraila (pripremanje staklenih ulomaka i njihovo povezivanje olovom u dekorativne svrhe). Upotreba podatnih olovnih šipaka, koje mogu lakše pratiti nepravilnosti staklenih ulomaka sastavljenih u sve složenije kompozicije, omogućuje sve bogatiji razvitak ove slikarske tehnike, kod koje usko surađuju umjetnik i obrtnik staklar. U X st. spominje se u Reimsu biskup Adalberon, koji je dao obnoviti prozorska stakla katedrale staklima «continentibus historiis». To je jedan od najstarijih dokumenata koji spominju vitraile. Poznato je, da je u Clunyu oko sredine XI st. postojala vrlo aktivna radionica obojenih stakala. Međutim, osim značajnih figuralno ukrašenih ulomaka iz

toga vremena prvi sačuvani reprezentativni primjerci vitraila sačuvani *in situ* potječu iz XII st. U to vrijeme postala je franc. opatijaska crkva St-Denis središte škole za izradbu vitraila, odakle se širio utjecaj u ostala mjesta Francuske (Chartres, Poitiers, Angers). Romanički v. u svojoj kompoziciji ima pravilno zacrtano metalno mrežište; komadi stakla, rezani željezom a vezani olovom, intenzivnih su boja (zasićena modra, vatreno crvena, narančasta i zelena) i sastavljeni tako da svojim kontrastima još jače naglašavaju efekt svjetlosti. Primjenom dijamantnoga šiljka omogućeno je sve sitnije i nepravilnije rezanje stakla, pa v. u razdoblju gotike postaje fini čipkasti sastav u raskošnoj skali boja, pri čemu ulaze u igru i ljubičasta i smeđa boja te čitav niz nijansa. U Parizu se razvija osobito jak centar za izradbu vitraila (St. Chapelle), čiji se utjecaj širio sve do Engleske i Njemačke. U Engleskoj nastaju prvi vitraili u XII—XIII st. (katedrala u Canterburyju, Westminsterka opatija). U XIV st. ti vitraili, prema ukusu vremena, postaju kompleksne i raščlanjene kompozicije (Wells), da kasnije, pod utjecajem flam. škola, prijedaju u sve zamršenije dekorativne oblike koji se javljaju i u manjim crkvama (XVI st.). Iz Francuske se sklonost za v. širi u XIV st., osobito preko Strasbourga i Tiringije u Njemačku, gdje se u Bambergu i Regensburgu razvijaju jaki centri za izradbu vitraila. Utjecaj iz Francuske dolazi s nekim zakašnjenjem i u Italiju, gdje je zbog klimatskih prilika taj način ukrašavanja prozora prihvaćen relativno kasno. Najjači su centri bili Siena, Firenca i Assisi. Vitraile su izvodili strani staklari, a tal. su umjetnici (L. Ghiberti, P. Uccello, Donatello, A. del Castagno, Vivarini) izrađivali kartone; često se, umjesto staklarskom bojom koja se polagala na staklo i zatim palila, slikalo i uljenim bojama, pri čemu se mnogo gubilo na čitljivosti kompozicije i transparentnosti materije, što je u stvari bitni efekt vitraila. Poznato je, da su i u drugim zemljama čuveni umjetnici izrađivali kartone za vitraile (npr. A. Dürer za katedralu u Bambergu). U XVII i, osobito, u XVIII st. sve su rjeđi raznobojni stakleni ukrasi prozora, a sve češće prevladavaju dekorativna ornamentika, heraldički motiv i grisaille. U razdoblju hist. stilova tehnika vitraila doživljava svoju obnovu, osobito u tehničkom pogledu; preuzimajući, međutim, gotove ikonografske sheme iz minulih razdoblja, taj period kreativno ne donosi ništa novo.

Intenzivna igra svjetla, prolazeći kroz raznobojna stakla, privukla je u novije doba pažnju fauvista (H. Matisse) i kubista i neki suvremeni umjetnici nisu ostali ravnodušni prema tehnici vitraila (Le Corbusier, C. Unger i dr.). U nas su kartone za vitraile izvodili T. Krizman, V. Pomorišac, M. Trepše i I. Dulčić.

LIT.: J. L. Fischer, Handbuch der Glasmalerei, Leipzig 1914. — N. Reutsch, Glasmalerei des frühen Vierzehnten Jahrhunderts in Ost- und Mitteleuropa, Köln 1958. VIDI PRILOG

VITRINA (franc. *vitrine ormar sa staklenim stijenama*, njem. *Schaukasten*), izložbeni ormar, polica, kutija i izlog, u kojem se u javnim i privatnim zbirkama izlažu manji ili naročito vrijedni predmeti (najčešće djela primijenjenih umjetnosti; u bibliotekama knjige). Od doba početaka kolekcionarstva do danas v. se razvija iz glomaznog i tokarskim i rezbarskim ukrasom opremljenog ormara do staklene kutije koja — prema suvremenim muzeološkim principima — omogućuje najpovoljniji pregled umjetnine.

VITRUVIJE (lat. *Marcus Vitruvius Pollio*), rimski arhitekt. Podaci o njegovu životu vrlo su oskudni. Živio je u drugoj pol. I st., u doba Julija Cezara i Augusta. S još trojicom rim. arhitekata (M. Aurelijem, Gn. Kornelijem i P. Minidijem) neko je vrijeme gradio i popravljao ratne strojeve.

Negdje oko 15 napisao je svoje čuveno djelo *De architectura libri decem*. Taj spis, koji obuhvaća teoriju ant. arhitekture i praktične upute za graditelje

VITRAIL KORA KATEDRALE NOTRE-DADE U CHARTRESU